

Maa- ja metsätalousministeriö

kirjaamo@mmm.fi

Maa- ja metsätalousministeriön lausuntopyyntö Kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Viite: 7.12.2020 julkaistu lausuntopyyntö

Lausunto kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta

Suomen ympäristöopisto SYKLI on valtakunnallinen oppilaitos, mikä järjestää tutkintoon valmistavaa koulutusta ympäristöalan ammatti- ja erikoisammattitutkintoon vesihuoltoalalla. Näiden lisäksi Sykli järjestää räätälöityä koulutusta asiakkaiden tarpeen mukaan. Vuodesta 2007 alkaen Syklin kautta on suoritettu Vesihuoltoalan ammattitutkintoja 375 kpl, nykyiseen ympäristöalan ammattitutkintoon sisältyviä vesihuollon osaamisalan tutkintoja 25 kpl ja Ympäristöalan erikoisammattitutkintoon sisältyviä vesihuollon osaamisalan tutkintoja 126 kpl. Lisäksi olemme kouluttaneet eri kokoisille vesihuoltolaitoksille mm riskienhallintaa, talousveden desinfiointia, vesihygieniaa (vesityökortti), kemikaalien käyttöturvallisuuteen liittyviä asioita ja työturvallisuutta.

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Suomen ympäristöopisto Sykliltä lausuntoa Kansallisen vesihuoltouudistuksen visiosta ja sen toimeenpano-ohjelman luonnoksesta. Suomen ympäristöopisto Sykli kiittää lausuntopyynnöstä ja toteaa kunnioittavasti seuraavaa:

Yleistä

Vesihuollon uudistumisen ohjelmassa on nostettu esiin mm. osaamisen kehittäminen. Vesihuollon tutkintoja on kuitenkin siirretty koko ajan muiden alojen yhteyteen siten, että vesihuolto ei enää erotu itsenäisenä alana. Tästä hyvänä esimerkkinä on vuonna 2017 toteutettu tutkintouudistus, missä vuodesta 2006 ollut vesihuoltoalan ammattitutkinto lakkautettiin ja siirrettiin osaksi ympäristöalan ammattitutkintoa. Myöskään erikoisammattitutkinto ei erotu vesihuollon tutkinnoksi, koska se on osa ympäristöalan erikoisammattitutkintoa. Vesihuollon tutkintonimikkeitä on suunniteltu vesihuollon osalta jo vuosia, mutta OKM:n alaisuudessa toimiva OPH ei ole toistaiseksi edistänyt asiaa. Eri ministeriöiden yhteistoimintaa tulisi parantaa, sillä nyt eri hallinnon alat tekevät ristiriitaisia ja päällekkäisiä toimenpiteitä. Tästä esimerkkinä on mm. tässä uudistuksessa nähty tarve osaamisen kehittämiselle ja samaan aikaan Opetushallitus on leikkaamassa vesihuoltoon liittyvien tutkintojen rahoitusta. Toisena esimerkkinä on vuonna 2020 ollut OPH:n järjestämä vesihuoltoon liittyvä koulutuksen kehittäminen, minkä kanssa samaan aikaan järjestettiin ELY-keskuksen toimesta valtakunnalliseen vesiosaamisen kehittämiseen liittyvä tilaisuus. Nämä hankkeet eivät kuitenkaan "keskustelleet" keskenään eikä yhteistyöpotentiaalia päästy hyödyntämään.

Vesihuoltolain uudistaminen

Vesihuoltolain uudistaminen on tervetullut toimenpide ja sille asetetut tavoitteet, kuten käytännönläheisyys ja tarkoituksenmukaisuus, ovat kannatettavia.

Hyvän vesihuollon kriteeristön käyttöönotto

Esitetty kriteeristö kattaa kestävän vesihuollon erilaiset vaatimukset niin ekologiselta, taloudelliselta kuin sosiaaliseltakin kannalta, mikä on tärkeää ottaa huomioon tarkastellessa vesihuoltoa kokonaisuutena.

Vesihuoltolaitosten talouden ja toiminnan laadun valvonnan tehostaminen

Vesihuoltolaitosten yhteiskunnallisesti kestävä ja järkevä toiminnan ja talouden tarkastelu on tervetullutta. Alimitoitettu henkilöstö on turvallisuusriski ja vesihuollon tuottojen kohdistaminen mm. palvelun ja infran parantamiseen on tärkeää. Hinnoittelua on tarpeen tarkistaa, mutta samalla on syytä tuoda esiin vesihuollon näkyvyyttä myös asiakkaiden suuntaan.

Alueellisen yhteistyön kehittäminen

Alueellinen yhteistyö tukee etenkin pieniä vesihuoltoalan toimijoita ja mahdollistaa kestävän vesihuollon toiminnan myös poikkeustilanteissa. Digitalisaation myötä paitsi hankinnat, myös osaamisen jakaminen voivat tulla kyseeseen.

Pitkäjänteinen investointisuunnittelu ja vesihuollon kehittäminen

Pitkäjänteiseen suunnitteluun tarvitaan tueksi standardeja sekä koulutusta vesihuollon kokonaisvaltaiseksi kehittämiseksi. Kehittämistoimille tulee varata myös riittävästi resursseja. Kehittämistoimien ja investointien suunnittelu on jatkuvaa työtä, joten henkilöstön osaaminen tulee mahdollistaa entistä kattavammin (-> pätevyysvaatimukset).

Kohdennettua neuvontaa apua tarvitseville vesihuoltolaitoksille ja kunnille

Neuvonnan saatavuus on ilman muuta kannatettavaa niin vesihuoltolaitoksille kuin kunnillekin. Koska vesihuoltoa koskevat päätökset tehdään yleensä kunnissa, on tärkeää, että myös kuntapäätäjillä ja viranomaisilla on riittävä tietämys alasta. Tätä varten voitaisiin kehittää myös erilaisia lyhytkoulutuspalveluita tai vastaavia, jotta neuvonnasta osattaisiin kysyä ns. oikeita asioita.

Pätevyysvaatimukset vesihuoltoalalle

Useat vesihuoltolaitokset edellyttävät omilta työntekijöiltään suoritettua alan ammattitutkintoa tai asettavat sen suorittamisen rekrytoinnin ehdoksi. Näemme, että olemassa oleva tutkintojärjestelmä toimisi hyvä perustana pätevyysvaatimuksille. Pätevyysvaatimuksia määriteltäessä tulee ottaa huomioon alalle tulevat uudet työntekijät, koska uusina työntekijöinä heillä ei ole mahdollisuutta suorittaa tutkintoa ilman työelämässä oppimista.

Mikäli pätevyysvaatimukseen päädytään, niin tarvitaan riittävän pitkä siirtymäaika sekä soveltuvaa koulutusta. Erilaisia alalietokoulutuksia on kokeiltu, mutta soveltuvan pätevyyden saavuttamiseksi paras hyöty saadaan monipuolisesta opintopolusta. Ympäristöalan ammattitutkinnon vesihuoltoalan koulutus antaa hyvät perusteet vesihuoltoalalla toimimiseen, ja tähän luontevan jatkumon antaa ympäristöalan

erikoisammattitutkinto, joka soveltuu myös esimiestehtävissä toimiville. Kouluttautumisen jatkaminen ammattikorkeakoulussa – tai toisaalta AMK-tutkinnon suorittaneille erikoisammattitutkinnon tarjoaminen – mahdollistaa motivoituneet ja osaavat työntekijät, joille vesihuoltoala näyttäytyy houkuttelevana uravaihtoehtona.

Vesihuollon urapolkujen kehittäminen

Vesihuoltoalan on lisättävä houkuttelevuuttaan, mikä kulkee käsi kädessä selkeiden opinto- ja urapolkujen kanssa. Ns. lattiataason työntekijä voi edetä urallaan esimieheksi kokemuksen ja koulutuksen myötä, esimerkiksi suorittamalla erikoisammattitutkinnon ammattitutkinnon tai jopa amk-tutkinnon lisäksi – halu kouluttautua vahvistuu, mikäli selkeät pätevyysvaatimukset annetaan. Selkeät osaamisvaatimukset helpottavat myös urapolkujen muodostumista ja alalle hakeutuu entistä helpommin motivoituneita, urakehitykseen panostavia henkilöitä. Kouluttautuminen ammatillisen ja korkeakoulutuksen välillä puolin ja toisin tulisi olla suositeltavaa myös vesihuoltoalalla, jolloin uusin tieto välittyy alalle tehokkaasti. Ilman selkeää urapolkua, omasta urakehityksestä ja jatkuvasta oppimisesta kiinnostuneet työntekijät hakeutuvat helpommin toisille aloille. Pätevöittämisskoulutusta tarvitaan, ja olisikin perusteltua, että koulutuksen pohjana olisi ammatillinen tutkinto. Vaikka korkeakoulutuksen rooli onkin tärkeä, ei sovi unohtaa ammatti- ja erikoisammattitutkinnon vaikuttavuutta vesihuollon osaajien keskuudessa.

Alueellisten vesiosaamis- ja kiertotalouskeskittymien yhteistyön edistäminen

Tulevaisuudessa vesihuoltolaitos on pikemminkin tuotantolaitos, jossa ravinteet ja energia muuttavat muotoaan ja hyödynnetään jatkokäytössä. Kiertotalouden mahdollisuuksia vesihuoltoalalla tulee tarkastella aktiivisesti. Tähän liittyy myös vesihuoltoalan työntekijöiden koulutusten sisällöt: myös kiertotalouteen liittyviä kysymyksiä tulee jatkossa tarkastella entistä kattavammin. Vesihuoltolaitosten rooli teollisissa symbiooseissa on vasta alussa, mutta rohkaisua uusiin aluevaltauksiin ja yhteistyömuotoihin tarvitaan. Tällä saralla myös kansainvälinen yhteistyö voisi kantaa hedelmää, esimerkiksi osaamisen vaihto eri maiden välillä.

Vesihuoltolaitosten digitalisaatiovalmiuksien ja tiedonhallinnan kehittäminen

Digitalisaatio on tunnistettu yhdeksi osaamisvaatimukseksi vesihuoltoalalla (VVYn hanke): laitokset toimivat automaation avulla, kaukoluettavia vesimittareita on jo markkinoilla jne. Tulevaisuudessa vesihuollon työntekijöiden tulee hallita digitalisaatiota/tiedonhallintaa automaation avulla, mittalaitteilla, prosessinohjauslaitteilla jne. Jälleen esiin nousee koulutuksen merkitys jokaisella tasolla.